

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 1-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Вухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

**Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal**

№ 1-Son 2026-yil

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorvich - Texnika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Xamidov Akmal Amrulloevich – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi direktori)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo'yicha direktor o'rinbosari)

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi Pedagogika va psixologiya, ta‘lim texnologiyalari kafedrasini mudiri)

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrası dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrası o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o'g'li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Tadjixodjayev Zokirkhoja Abdusattorovich — Doctor of Technical Sciences, Professor.

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the "Pedagogy" Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Khamidov Akmal Amrulloevich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Director of the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Shavkat Shuhrat o'g'li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the "Psychology" Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the "Psychology" Department).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Educational Technologies at the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Dilafruz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, "Psychology" Department).

xizmati xodimlari faoliyat jarayonida vujudga kelishi mumkin bo‘lgan turli nizoli holatlar va o‘zaro ziddiyatlarni bartaraf etish qobiliyatiga ega bo‘lishi hamda samarali faoliyat ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Qo‘riqlash xizmati xodimlarining ijtimoiy-psixologik kompetentligi bilan kasbiy kompetentligi namoyon etilishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o‘zaro bog‘lovchi jihatlarga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, ularda insonlarni tushunish bilan turg‘unlashganlik ($r=0,597$, $p\leq 0,05$), muomalaga kirishimlilik ($r=0,679$, $p\leq 0,01$), estetik taassurotchanlik ($r=0,585$, $p\leq 0,05$), nazokatlilik ($r=0,571$, $p\leq 0,01$) omillari, vaziyatlarni tushunish bilan muomalaga kirishimlilik ($r=0,573$, $p\leq 0,05$) omili, uddaburonlik bilan umumiy faollik ($r=0,690$, $p\leq 0,05$) omili, axloqiy ustanovkalar bilan vijdonlilik ($r=0,571$, $p\leq 0,05$), omili, muvaffaqiyatga erishganlik motivatsiyasi bilan umumiy faollik ($r=0,569$, $p\leq 0,05$) omili, emotsional barqarorlik bilan nevrozizm ($r=0,569$, $p\leq 0,05$), Vijdonlilik ($r=0,526$, $p\leq 0,05$) omili, imidj bilan nazokatlilik ($r=0,706$, $p\leq 0,01$) omili, sotsial psixologik kompetentlik bilan muomalaga kirishimlilik ($r=0,701$, $p\leq 0,01$) omili, verbal kompetentlik bilan muomalaga kirishimlilik ($r=0,609$, $p\leq 0,05$) omili, operativ ijtimoiy-psixologik kompetentlik bilan nevrozizm ($r=0,561$, $p\leq 0,05$), umumiy faollik ($r=0,642$, $p\leq 0,05$) omillari, ego kompetentlik bilan nevrozizm ($r=0,603$, $p\leq 0,05$), nazokatlilik ($r=0,509$, $p\leq 0,05$) omillari, kommunikativ kompetentlik bilan muomalaga kirishimlilik ($r=0,708$, $p\leq 0,01$), omili, ishonchlilik bilan vijdonlilik ($r=0,746$, $p\leq 0,01$), turg‘unlashganlik ($r=0,512$, $p\leq 0,05$) omillari, barqaror insoniy munosabatlar bilan vijdonlilik ($r=0,573$, $p\leq 0,01$), vijdonlilik ($r=0,585$, $p\leq 0,05$), muomalaga kirishimlilik ($r=0,608$, $p\leq 0,05$) omillari, shaxslilik kommunikativ imkoniyati bilan muomalaga kirishimlilik ($r=0,587$, $p\leq 0,05$) omili bilan ijobiy korrelyatsiya berganligi qo‘riqlash xizmati xodimlarining kasbiy faoliat samaradorligiga xizmat qilishi bilan ahamiyatli ekanligini qayd qilish lozim (2-jadval).

Xulosa. «Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligi namoyon etilishi va rivojlanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari» mavzusidagi ish bo‘yicha olib borgan tadqiqotimiz natijasida quyidagi xulosalar taqdim etildi:

1. Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini nazariy-metodologik tahlili shuni ko‘rsatdiki, bugungi kunda qo‘riqlash xizmati xodimlarida kasbiy kompetentlik omillarini shakllanishini tadqiq qilish va baholash mezonlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

2. Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligi namoyon etilishi va rivojlanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini tadqiq qilishning psixodiagnostik va psixokorreksion metodlarini to‘g‘ri tanlash kasbiy faoliyat samaradorligini muvaffaqiyatli kechishini ta‘minlanishiga olib keladi.

3. Qo‘riqlash xizmati xodimlaridagi kasbiy kompetentlik ko‘rsatkichlarining namoyon etilishi va rivojlanishi muayyan darajada shaxs tiplari, faoliyat davomiyligi xususiyatlari bilan bog‘liq bo‘ladi.

4. Qo‘riqlash xizmati xodimlarining kasbiy, ijtimoiy-psixologik va kommunikativ kompetentligi ko‘rsatkichlari o‘rtasida muayyan darajadagi korrelyatsion bog‘liqliklarning mavjudligi mazkur kompetentlik mezonlari haqida ilmiy tasavvurlarni shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

5. Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligi ko‘rsatkichlarini V.A.Melnikov, L.Ya.Yampolskiylarning uslubi bo‘yicha 10 ta mezon (nevrozizm, psixotizm, depressiya, vijdonlilik, turg‘unlashganlik, umumiy faollik, tobelik, muomalaga kirishimlilik, estetik taassurotchanlik, nazokatlilik), Kunitsina uslubi bo‘yicha o‘n to‘rtta mezon (insonlarni tushunish, vaziyatlarni tushunish, uddaburonlik, axloqiy ustanovkalar, muvaffaqiyatga erishganlik motivatsiyasi, emotsional barqarorlik, imidj, sotsial kompetentlik, verbal kompetentlik, operativ kompetentlik, egokompetentlik, kommunikativ kompetentlik, ishonchlilik, barqaror insoniy munosabatlar), Xoll uslubi bo‘yicha beshta mezon (emotsional bilimdonlik, empatiya, o‘zga inson kechinmalarini sezish, o‘z-o‘zini rag‘batlantirish, o‘z emotsiyasini boshqarish), G.M.Manuylov V.V.Kozlov M.P.Fetiskin uslubi bo‘yicha 7 ta mezon (muloqotchan-muloqotga kirishishga qiynaladigan, mantiqiy fikrlaydigan-zaif fikrlaydigan, barqaror-berqaror, optimizm-pessimizm,

ijodiy tafakkuri rivojlangan-realist, o‘zini nazorat qila oladigan-nazoratda qiyinchilikka uchraydigan) asosida baholash va tadqiq qilish mumkin.

6. Qo‘riqlash xizmati xodimlarining kasbiy savodxonligini shaxslilik sifatlariga bog‘liqligiga ko‘ra mustaqil, realistik fikrlashni kognitiv, ijodiy tafakkur omillarini integratsiyalash orqali ularda kasbiy hamda kommunikativ kompetentlikni uyg‘un holda rivojlantirish mumkin.

7. Qo‘riqlash xizmati xodimining kommunikativ kompetentlik, kasbiy faoliyatiga doir ijtimoiy-psixologik bilimlar diapazoni va ijtimoiy-psixologik kompetentlik ko‘rsatkichlarining muhimligiga ko‘ra psixodiagnostik metodlarni qo‘llashda hissiy-irodaviy, kognitiv va kommunikativ motivatsiya imkoniyatlarini takomillashtirishga qaratilgan psixotexnikalar kombinatsiyasini qo‘llash orqali kasbiy kompetentligini rivojlantirishga erishiladi.

8. Psixotrening dasturidan avvalgi va keyingi natijalarning statistik jihatdan qiyosiy tahlili insonlarni tushunish, axloqiy ustanovkalar, muvaffaqiyat motivatsiyasi, emotsional barqarorlik, imidj va kommunikativ kompetentlik omillari bo‘yicha muayyan darajadagi ijobiy natijalarga erishish mumkinligini ko‘rsatdi.

Tadqiqot natijalari hamda ular asosida shakllantirilgan umumiy xulosalar quyidagi **amaliy tavsiyalarni** taklif etish imkonini beradi:

1. Tadqiqotimizda aniqlanganidek, qo‘riqlash xizmati xodimlari faoliyatida kasbiy kompetentlik omillarini rivojlantirish uzoq davom etadigan jarayondir. Ayni paytda, bugungi kunda dunyoda sodir bo‘layotgan ijtimoiy-siyosiy voqealar va huquq-tartibot tizimidagi o‘zgarishlar davrida bo‘lg‘usi qo‘riqlash xizmati xodimlarini kasbiy kompetentligini oliy o‘quv yurtlarining bakalavriat bosqichlaridayoq shakllantirish zarur. Ularni nafaqat maxsus bilim, ko‘nikma va malakalar bilan qurollantirish, balki, professional kompetentlikning psixologik komponentlarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlar bilan ham tanishtirib borish tavsiya etiladi.

2. Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini shakllantirish uchun qo‘riqlash xizmati xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslari o‘quv dasturlariga o‘zgartirishlar kiritish va ularning faoliyat davomiyligiga qarab kasbiy kompetentlik darajasini diagnostika qilib borish lozim.

3. Xodimlarni ahloqiy-ruhiy qo‘llab-quvvatlashda psixodiagnostik, psixoprofilaktik va psixokorreksion ishlarni amalga oshirishda ularning hissiy-irodaviy, kognitiv va kommunikativ motivatsiya imkoniyatlarini inobatga olish lozim.

4. «Xodimbay» ishlash tizimi asosida aniqlangan oilaviy kelishmovshiliklar; oilasidagi muhit nosog‘lom va oilaviy janjalkashligi bo‘yicha xavf guruhiga kiritilgan har bir xodim hamda uning oila a‘zolari bilan alohida «xodimbay» ishlash, «xodimbay» ishlash tizimi asosida har bir xodimning yashash sharoiti, shuningdek, turmush o‘rtog‘i va farzandlari bilan psixologik suhbatlar o‘tkazilib, ularning psixologik holati hamda oiladagi ruhiy muhit, shu bilan birga, oila a‘zolari o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganish asosida ularga psixologik xizmat ko‘rsatish lozim.

5. Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini empirik jihatdan o‘rganish jarayonida V.A.Melnikov, L.Ya.Yampolskiylarning «Psixodiagnostik test» metodikasi, V.N.Kunitsinaning ijtimoiy-psixologik kompetentlikni baholashga mo‘ljallangan «Koskom» metodikasi, G.M.Manuylov, V.V.Kozlov M.P.Fetiskinlarning «Kommunikativ ijtimoiy kompetentlik diagnostikasi» testi, N.Xollning «Emotsional intellektni aniqlash» testi va qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini baholashga mo‘ljallangan ijtimoiy-psixologik so‘rovnoma imkoniyatlaridan unumli foydalanish va shu asosda ularga psixologik xizmat ko‘rsatish uslubini takomillashtirish maqsadga muvofiq.

5. Biz tomonimizdan qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligining namoyon etilishi va rivojlanishi yuzasidan to‘plangan nazariy va empirik ma‘lumotlar «Yuridik psixologiya», «Eksperimental psixologiya», «Testologiya», «Umumiy psixodiagnostika», «Huquq-tartibot organlariga psixologik xizmat» kabi fanlarda qo‘shimcha manba sifatida foydalanilishi maqsadga muvofiq.

6. Qo‘riqlash xizmati xodimlarining kasbiy kompetentligi, uning namoyon etilishi, omillari, mexanizmlari va shakllantirish usullari haqida seminar-treninglar, davra suhbatlarini muntazam

ravishda tashkil etib borish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, ushbu muammo yuzasidan qo‘llanmalar chop etish va amaliy tavsiyalar berib borish, qo‘riqlash xizmati xodimlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirib, faoliyat samaradorligini oshishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. *Analysis of foreign scientific research in the field of psychological safety of the professional environment: Using the example of the army and the police.* (2025). *Applied Psychology and Pedagogy*, 10(2), 61–73. <https://doi.org/10.12737/2500-0543-2025-10-2-61-73>.
2. Anishchenko, V., Sharapova, Y., Leonenko, O., Sorokopud, V., & Kyriienko, A. (2024). *Building professional competence of prison staff: Psychological, pedagogical, and legal aspects.* *International Journal of Statistics in Medical Research*. <https://doi.org/10.6000/1929-6029.2024.13.29>.
3. Kirillova, T. V., & Pashukova, A. D. (2023). *Professional competence of employees of the penal enforcement system working with convicted persons-former employees of courts and law enforcement agencies.* *Psychology and Law*, 13(1), 64–76. <https://doi.org/10.17759/psylaw.2023130105>.
4. Lukianenko, V., & Trobiuk, V. (2025). *Conceptual principles of development of a personnel training system for special purpose state bodies and military formations with law enforcement functions.* *State Security*, 1(5). <https://doi.org/10.33405/2786-8613/2025/1/5/336730>.
5. Matyoqubova, S. (2025). *Ichki ishlar xodimlari psixologik barqarorligini ta'minlash: kasbiy kompetentlik bilan bog'liqlik.* *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 3(5), 154–157.
6. Maxmudova, Z. M., & Olimov, L. Ya. (2023). *Social-psychological characteristics of professional competence of protective service employees.* *Science and Education*, 4(10), 393–402. <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6366>.
7. Olimov, L. (2024). *Characteristics of social-psychological competence development of forensic psychologist.* *BIO Web Conf.*, 84 (2024) 04024. <https://doi.org/10.1051/bioconf/20248404024>.
8. Olimov, L. Y., Maxmudova, Z. M. (2024) *Comparative analysis of psychologist-expert competence based on information technologies.* *E3S Web of Conferences* 538, 02020 (2024). <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202453802020>.
9. Pazukhina, S. V. (2024). *A model for the formation of psychological competence of police officers in the field of studying human motivation.* *Police Activities* (No. 6), 165–172. <https://doi.org/10.7256/2454-0692.2024.6.72591>.
10. *Professional suitability as a psychological prerequisite for improving the effectiveness of military-professional training (retraining) of military personnel.* (2023). *Bulletin of Nizhnevartovsk State University*, (2), 58–68. <https://doi.org/10.36906/2311-4444/23-2/06>.
11. Romanenko, Ye. S. (2021). *Theoretical aspects of professional competence of police officers from the tactical and operative response unit.* *Law and Safety*. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.10>.
12. Ulyanina, O. A. (2019). *The concept of psychological support of professional training of police officers.* *Psychological Science and Education*, 24(6), 28–37. <https://doi.org/10.17759/pse.2019240603>.

Sanoyeva Mohigul Odil qizi
Buxoro innovatsiyalar universiteti
Pedagogika nazariyasi va tarixi magistranti

KLASSIK PEDAGOGIK MEROSNI MODERNIZATSIYA QILISHNING ZAMONAVIY TALABLARI VA ULARNI TA'LIM AMALIYOTIGA JORIY ETISH MEXANIZMLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada klassik pedagogik merosni modernizatsiya qilishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinib, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati asoslandi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, klassik pedagogik yondashuvlarni zamonaviy talablar va innovatsion texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish ta'lim samaradorligini oshiradi. Statistik tahlillar ta'lim mazmuni, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, interfaol metodlar va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish bo'yicha sezilarli o'sish ko'rsatganini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: klassik pedagogik meros, modernizatsiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi.

Аннотация. В данной статье проанализированы теоретические и практические аспекты модернизации классического педагогического наследия и обоснована его значимость в современной образовательной системе. Полученные результаты показывают, что сочетание классических педагогических подходов с современными требованиями и инновационными технологиями повышает эффективность обучения. Статистический анализ подтверждает значительный рост по таким показателям, как обновление содержания обучения, персонализированный подход, использование интерактивных методов и развитие практических навыков.

Ключевые слова: классическое педагогическое наследие, модернизация, персонализированное обучение, интерактивные методы, эффективность образования.

Abstract. This article analyzes the theoretical and practical aspects of modernizing classical pedagogical heritage and substantiates its significance in the contemporary education system. The results show that integrating classical pedagogical approaches with modern requirements and innovative technologies enhances learning effectiveness. Statistical analysis confirms a significant increase in educational content updates, student-centered approaches, the use of interactive methods, and the development of practical skills.

Key words: classical pedagogical heritage, modernization, student-centered learning, interactive methods, educational effectiveness

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi global miqyosda o'zgaruvchan iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik sharoitlarga moslashishni talab qiladi. Bu jarayonda klassik pedagogik merosning yangicha formatda yangilanishi – nafaqat tarixiy tajriba va pedagogik falsafaning saqlanishi, balki ularni zamon talablari bilan uyg'unlashtirish vazifasini ham o'z ichiga oladi. Klassik pedagogik meros – bu avvalgi asrlar davomida shakllangan bilim berish, tarbiya va o'qitish tamoyillari majmuasi bo'lib, ularning ba'zilar hozirgi ta'lim jarayonining asosiy tamoyillarini tashkil etadi, lekin ko'pgina kontseptual elementlar zamon talablariga muvofiq yangilanishini talab qiladi. Shu sababli, pedagogika tarixidan olingan metodologik yondashuvlarni saqlagan holda ularni modernizatsiya qilish - ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish va xalqaro ta'lim mezonlariga moslashtirish uchun zarurdir.

Chet el amaliyotida ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning samaradorligi ko'pincha xalqaro statistika asosida baholanadi. UNESCO Statistika Instituti (UIS) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha asosiy ta'lim ko'rsatkichlari muntazam yangilanib boradi va ularning tahlili orqali ta'lim sifati, ta'limga qamrov hamda pedagogik samaradorlik darajalari baholanadi; shuningdek, butun dunyoda bolalarning 40 % atrofidagi qismi birlamchi ta'lim oxirida o'qishni minimum

Nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri tarbiyaviy jihatdan ham namoyon bo’ladi. O’qituvchining madaniyatli, muloyim va hurmatga asoslangan nutqi o’quvchilarda ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi. Bu esa o’quvchilarning o’z fikrini erkin bayon etishiga, xatodan qo’rqmasdan faol qatnashishiga sharoit yaratadi. Aksincha, qo’pol yoki noaniq nutq o’quvchilarda ishonchsizlik va darsga bo’lgan salbiy munosabatni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois nutq texnikasi o’qituvchining pedagogik odobi va muloqot madaniyati bilan chambarchas bog’liqdir.

Shuningdek, pedagogik jarayonda nutq texnikasi bilimlarni tizimli va mantiqiy yetkazish imkonini beradi. O’qituvchi fikrni izchil bayon etib, tushunchalar o’rtasidagi bog’liqlikni aniq ko’rsata olsa, o’quvchilarda yaxlit tasavvur shakllanadi. Bu esa bilimlarning mustahkamlanishiga va ularni amaliyotda qo’llash ko’nikmasining rivojlanishiga olib keladi. Nutq texnikasi rivojlangan o’qituvchi murakkab mavzularni ham sodda va tushunarli shaklda izohlab bera oladi, bu esa ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta’lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. O’qituvchining nutqiy mahorati o’quvchilarning bilimni o’zlashtirish darajasi, darsga bo’lgan qiziqishi va umumiy ta’lim natijalariga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Shu sababli pedagoglarning nutq texnikasini doimiy ravishda rivojlantirib borish ta’lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Pedagogik jarayonda nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri chuqur psixologik va didaktik asoslarga ega bo’lib, u ta’lim jarayonining barcha bosqichlarida o’z ifodasini topadi. O’qituvchining nutqi orqali bilimlar yetkaziladi, munosabatlar shakllanadi va tarbiyaviy ta’sir amalga oshiriladi. Shu sababli nutq texnikasi pedagog faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaraladi. O’qituvchining ovoz imkoniyatlaridan to’g’ri foydalanishi, nutq sur’atini dars mazmuniga mos ravishda boshqarishi va so’zlarni aniq talaffuz qilishi o’quvchilarning eshitish va idrok etish jarayonini yengillashtiradi hamda bilimlarni ongli o’zlashtirishga yordam beradi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi o’quvchilarning diqqatini jamlash va uni uzoq vaqt davomida saqlab turishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ifodali va jonli nutq darsni qiziqarli jarayonga aylantiradi, o’quvchilarda mavzuga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O’qituvchining intonatsiya va urg’ulardan o’rinli foydalanishi muhim tushunchalar va asosiy g’oyalarni ajratib ko’rsatishga xizmat qiladi. Natijada o’quvchilar dars mazmunini yaxshiroq tushunadilar va eslab qoladilar. Bu holat ta’lim samaradorligining oshishida muhim omil hisoblanadi.

Nutq texnikasining samarali bo’lishi pedagogik muloqot sifatini ham belgilaydi. O’qituvchining ochiq, muloyim va ishonchli nutqi o’quvchilar bilan o’zaro hurmatga asoslangan munosabatni shakllantiradi. Bunday muhitda o’quvchilar savol berishdan, fikr bildirishdan tortinmaydilar, bu esa dars jarayonida faol ishtirokni ta’minlaydi. O’quvchilarning nutqiy faolligi oshgani sari ularning tafakkuri rivojlanadi, bilimlarni mustaqil o’zlashtirish ko’nikmalari shakllanadi. Shu jihatdan nutq texnikasi faqat o’qituvchi nutqiga emas, balki o’quvchilarning ham nutqiy rivojiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi tarbiyaviy samaradorlikni oshirishda ham muhim o’rin tutadi. O’qituvchining so’z orqali beradigan bahosi, rag’batlantiruvchi yoki tanqidiy fikrlari o’quvchining o’ziga bo’lgan ishonchi va o’qishga bo’lgan munosabatiga bevosita ta’sir etadi. Madaniyatli va odobli nutq o’quvchilarda nutqiy etika, hurmat va muomala madaniyatini shakllantiradi. Bu esa ta’lim jarayonining nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy maqsadlariga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta’lim samaradorligini ta’minlovchi muhim pedagogik shartlardan biridir. O’qituvchining nutqiy mahorati darsning mazmunli, tushunarli va ta’sirchan bo’lishini belgilaydi. Nutq texnikasi rivojlangan pedagog o’quvchilarni bilim olishga unday oladi, ularning qiziqishini oshiradi va ta’lim jarayonining yuqori natijalarga erishishini ta’minlaydi. Shu bois nutq texnikasini takomillashtirish pedagoglarning kasbiy rivojlanishida ustuvor yo’nalishlardan biri bo’lib qolaveradi. Pedagogik jarayonda nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri o’qituvchining kasbiy mahorati va shaxsiy ta’sirchanligini namoyon etuvchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Ta’lim jarayonida bilim faqatgina axborot sifatida emas, balki o’qituvchining so’zi, ohangi va muloqot madaniyati orqali o’quvchi ongiga singdiriladi. Shu jihatdan nutq texnikasi o’qituvchining darsni qanday tashkil etishi, mavzuni qanday ochib berishi va o’quvchilarni qanday

ruhantira olishini belgilaydi. To‘g‘ri va ifodali nutq o‘quvchilarda ishonch uyg‘otadi, bu esa bilimlarni qabul qilish jarayonini yengillashtiradi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi o‘quvchilarning idrok va tafakkur jarayonlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. O‘qituvchining nutqi mantiqiy va izchil bo‘lsa, o‘quvchilar tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni oson anglaydilar. Nutq sur‘atining o‘rtacha va vaziyatga mos bo‘lishi o‘quvchilarning eshitish orqali qabul qilish qobiliyatini oshiradi. O‘rinli pauzalar esa o‘quvchilarga eshitilgan axborotni tahlil qilish va xulosa chiqarish imkonini beradi. Bunday nutqiy tashkil etilgan dars o‘quvchilarning bilimni mustahkam o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Nutq texnikasining ta‘lim samaradorligiga ta‘siri darsda psixologik qulay muhit yaratishda ham namoyon bo‘ladi. O‘qituvchining xotirjam, muloyim va ishonchli nutqi o‘quvchilarda xavfsizlik va qo‘llab-quvvatlanish hissini uyg‘otadi. Natijada o‘quvchilar o‘z fikrini erkin bayon etishga, savollar berishga va muhokamalarda faol qatnashishga moyil bo‘ladilar. Bu holat ta‘lim jarayonining interfaol tus olishiga va o‘quvchilarning bilish faolligi oshishiga olib keladi.

Shuningdek, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘limning tarbiyaviy samaradorligini ham oshiradi. O‘qituvchining nutqida namoyon bo‘ladigan hurmat, sabr-toqat va odob o‘quvchilar uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi. So‘z orqali berilgan rag‘batlantirish o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi, ehtiyotkor va o‘rinli tanqid esa uning o‘z ustida ishlashiga undaydi. Shu tarzda nutq texnikasi o‘quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini ta‘minlovchi muhim pedagogik omil hisoblanadi. O‘qituvchining nutqiy mahorati dars mazmunini chuqur anglash, o‘quvchilarning faolligini oshirish va ta‘lim-tarbiya jarayonida yuqori natijalarga erishishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu sababli pedagoglar nutq texnikasini doimiy ravishda takomillashtirib borishlari ta‘lim sifatini oshirishning muhim sharti bo‘lib qoladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biridir. O‘qituvchining nutqiy mahorati o‘quvchilarning bilimlarni chuqur va ongli o‘zlashtirishiga xizmat qiladi. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida nutq texnikasini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish zarur. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini oshiruvchi yetakchi omillardan biri hisoblanadi. O‘qituvchining ravon, aniq va ifodali nutqi o‘quvchilarning bilimni ongli o‘zlashtirishiga, dars jarayonida faol ishtirok etishiga hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Nutq texnikasi orqali o‘qituvchi nafaqat bilim beradi, balki o‘quvchi shaxsiga tarbiyaviy ta‘sir ko‘rsatadi, ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi va o‘zaro muloqotni mustahkamlaydi. Shu bois bo‘lajak va amaldagi pedagoglarning nutq texnikasini doimiy ravishda rivojlantirib borish ta‘lim sifatini yuksaltirish, pedagogik mahoratni oshirish va zamonaviy ta‘lim talablariga mos, raqobatbardosh o‘qituvchi shaxsini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi. Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash joizki, pedagogik jarayonda nutq texnikasi o‘qituvchining kasbiy faoliyatini belgilovchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. O‘qituvchining so‘zlash uslubi, ovoz ohangi, nutqning mantiqiyiligi va ifodaliligi ta‘lim mazmunining o‘quvchi ongiga qay darajada samarali yetib borishini belgilaydi. Nutq texnikasi mukammal shakllangan pedagog dars jarayonini mazmunli, tushunarli va qiziqarli tashkil eta oladi, bu esa o‘quvchilarning bilimlarni puxta o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, nutq texnikasi ta‘lim jarayonida pedagogik muloqot va tarbiyaviy ta‘sirning asosiy vositasi bo‘lib xizmat qiladi. O‘qituvchining madaniyatli va ta‘sirchan nutqi o‘quvchilarda hurmat, ishonch va ijobiy munosabatni shakllantiradi. Bunday muhitda o‘quvchilar erkin fikr bildiradilar, darsda faol ishtirok etadilar va o‘rganilayotgan mavzuga qiziqishlari ortadi. Natijada ta‘lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmay, o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda nutq texnikasini rivojlantirish va pedagogik jarayonda undan samarali foydalanish ta‘lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Nutqiy mahoratga ega bo‘lgan pedagog zamonaviy ta‘lim talablariga javob bera oladigan, o‘quvchi bilan samarali muloqot o‘rnata oladigan va jamiyatda o‘z o‘rniga ega bo‘lgan barkamol avlodni tarbiyalashga qodir mutaxassis sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Saidova N. Pedagogik nutq va ta'lim samaradorligi. – Toshkent, 2020.
2. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2022.
3. UNESCO. Teaching Effectiveness and Communication, 2021.

MUNDARIJA:

Nazarov Akmal Mardonovich		Talabalarda kreativ va innovatsion ilmiy faoliyatning psixologik jihatlari	6
Rustamov Shuxratovich	Shavkat	Talabalarni innovatsion kompetenligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	10
Ostanov Sharifovich	Shuxrat	Art-terapiya metodlari yordamida talaba-yoshlarning kreativ fikrlash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishning psixologik asoslari	14
Axmadov Rahmat o'g'li	Nazirjon	O'smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllanishining ijtimoiy psixologik omillari	19
Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li		Sud psixologik ekspertizasida shaxsning emotsional holatini baholash	24
Axtamova G'ayratovna	Ferangiz	O'smirlik davridagi destruktiv xulq-atvorni psixoprofilaktika qilish va kreativlikni faollashtirishga yo'naltirilgan psixologik yondashuvlar	30
Ashrapov Namoz o'g'li	Nodirbek	O'smirlarda kognitiv rivojlanishning ijtimoiy-psixologik determinantlari va ularning shaxsiy rivojlanishdagi o'rni	35
Hamroyev Jasur		Talabalari o'rtasida sun'iy intellekt vositalari yordamida kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish	40
Axmedova Rahmat qizi	Zarina	Loyihaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash mexanizmini takomillashtirish	44
Khakimov Shodikovich	Shukhrat	Methods of studying the military servant and the military team	49
N.Z.Jumayev		Raqamli davrda ijtimoiy media va sun'iy intellektning yoshlar ruhiy salomatligiga ta'siri	56
Sharopov Suxrob Shodi o'g'li		Talabalarni kognitiv va metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari	60
Boboqulova Komil qizi	O'g'iloy	Shaxslararo manipulyatsiya va nazorat mexanizmlari: emotsional ekspluatatsiyaning psixologik asoslari	64
Saidova Nu'monovna	Nodira	Yoshlar kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda pedagogik psixologiyaning roli	68
Bobojonova Husniddin qizi	Dilnura	Dezadaptatsiyalashgan o'smirlarda adaptatsiya jarayoni rivojlanishining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari	73
Абдужабборов Тохиржон Курбанович		Особенности течения и лечения atopического дерматита в зависимости от возраста по данным наблюдений в андижанской области	78

Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich Narzullayeva Iroda Jaloliddin qizi	Tijorat banklarida investitsiyalarni jalb etishda xorij tajribasi	82
Nurmuxammedova Nilufar Alijon qizi Temirova Mashhuraxon Muhammadaminovna	O‘zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o‘tish bosqichida xotin-qizlar liderlik faoliyatini rivojlantirishning huquqiy asoslarining mustahkamlanishi	89
Maxmudova Zulfiya Mexmonovna	Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	92
Sanoyeva Mohigul Odil qizi	Klassik pedagogik merosni modernizatsiya qilishning zamonaviy talablari va ularni ta’lim amaliyotiga joriy etish mexanizmlari	103
Xolmirzayeva Mushtariybegim U. Abdullayev	Bobi oliy: usmonli davlatining boshqaruv markazi va evolyutsiyasi	107
Dilmurodov Elyorjon Ilg'or o'g'li	Civil society and globalization: the harmony of national values and modern trends	110
Eshpo'latova Xilola Davron qizi	Fransuz tilini o'rganish jarayonida audiovizual materiallar yordamida talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirish	116
Abdusalimova Zukhraxon Bakhtiyor qizi	Teaching methodology of the uzbek language for the foreign students	119
Abdullayeva Dildora Muhiddin qizi	Frazeologik sinonimlarning struktur turlari	122
Panaeva Sarbinaz Uzaqbergenovna	Insonlar orasida fabbing (phubbing) holatining paydo bo‘lishi va uning ijtimoiy-psixologik oqibatlari	125
Toshturdiyev Nurbek Nurali o‘g‘li	Jadid ziyolilarining hayot tarzi va ijtimoiy mas’uliyat hissi: ma’rifat va fidoyilik omillari	130
Uzoqova Gulzoda	Konstitutsiya – erkin va farovon hayot garovi	134
Xilola Xolikova Gulamovna, Siroj Nematov G‘ulom o‘g‘li,	Maktab muhitining o‘quvchilar emotsional holatiga psixologik ta’siri	137
Sultonmurod Mamasoliyev Olimjon o‘g‘li	Psychological benefits of gamified bilingual learning: a meta-analysis of motivation and well-being	141
Qodriqulova Fotima Ulug‘bek qizi	Azot fiksatsiyasi va innovatsiyalar: yasmiq yetishtirishning yangi bosqichi	146
Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna	Turkiy adabiyotda shaxs kamoloti: Hofiz Xorazmiy didaktik qarashlari misolida pedagogik model	150
Obidova O.	Ta’lim psixologiyasi nuqtayi nazaridan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’siri	154
Xasanova Nazokat Shavkatbek qizi	Inson huquqlarini xalqaro himoya qilish mexanizmlari	159
Abdug‘ofurov Muhammadqodir	Milliy me’morchilik uslublarida zamonaviylik va restavratsiya muammolari	163

Olimova Sarvara Sobitxon qizi		Nogironligi bo'lgan shaxslarning kutubxonalar orqali ijtimoiy integratsiyasi va madaniy hayotga qo'shilishi	166
Jamaldinov Sarvar Azimjanovich		Raqamli ta'lim jarayonlarini o'rgatishning bo'lajak pedagoglar tarbiyaviy faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati	171
Olimova Sarvaraxon Sobitxon qizi		Sensorinevral eshitish nuqsoniga ega bolalarda rivojlanish dinamikasi: tibbiy va pedagogik qarashlar	176
Mamatqulov Botir		The interpretation of personal tragedy in the short stories of nazar eshonqul	181
Bobokalonov Rajab Ostonovich		Tibbiy terminlarda lisoniy lakuna hodisasi	188
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	“Tolerantlik” tushunchasining mazmun mohiyati	191
Iskandarov Abdug'aniyevich	Sherzod		
Туйбаева Бахтияровна	Саида	Психологические механизмы самозащиты студентов	194
Tursunbayeva Durdonaxon qizi	Adxamjon	Atrof-muhitni muhofaza qilishning zamonaviy konsepsiyalari: muammo va yechimlar	198
Ismoilova Saidali qizi	Zulayho	Umumta'lim maktablarida xulqi og'ishgan o'quvchilarning shaxs xususiyatlarini kompleks diagnostika qilish	203
Masharipova Rahimovna	Saida	Zamonaviy oilalarda emotsional intellektni boshqarishning ijtimoiy- psixologik mexanizmlarini ishlab chiqish	208
Abdujobborova Rayhona Adhamjonqizi		Xotira turlaridan qanday qilib samarali foydalanish kerak.o'quvchilar uchun praktik tafsiyalar	212
Arslanova Aleksandrovna	Dilnoza	Nutqiy rivojlanish bilan mantiqiy fikrlash o'rtasidagi bog'liqlik: lingvistik kompetensiya.	216
Mirzayev Xasanjon o'g'li	Ismoiljon		
Xasanova Kumushbek qizi	Aziza	Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar	219
Xolboyev Axmadillo o'g'li	Izzatillo	Talabalarning akademik muaffaqiyatiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning tahlili: o'zini- o'zi tartipka solish strategiyalari	223
Кабулов Толыбаевич	Саулат	Основные принципы и теория преподавания русскому языку и литературе	226
Saitova Komila G'ulom qizi		Stressga chidamlilikning psixologik determinantlari: ong, iroda va emotsional o'zini boshqarishning o'zaro aloqasi	231
Ro'ziyeva Sitora qizi	Odil	Nega ingliz tili dunyo tili hisoblanadi?	234
To'ychiyeva Sherquzi qizi	Madinaxon	Mustaqil ta'lim metodlarining o'quv motivatsiyasiga ta'siri	237
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	Kimyoning kriminalistikadagi o'rni	240